

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ»

за освітньо-професійною програмою «Екстремальна та кризова психологія»
підготовки за першим (бакалаврським) рівнем
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 053 «Психологія»

Рекомендовано кафедрою
соціальних і гуманітарних дисциплін
на 2025–2026 навчальний рік
Протокол від 25.08.2025 №1

Силабус розроблено відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Психологія девіантної поведінки»

2025 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки» є оволодіння категоріальним апаратом психології девіантної поведінки; ознайомлення з методологією головних шкіл та підходів до трактування причин виникнення девіацій; формування ґрунтовних знань щодо особливостей профілактики і корекції девіантної поведінки.

Знання, отримані під час вивчення дисципліни «Психологія девіантної поведінки» спрямовані на формування навичок використання методів психологічної діагностики особистості з девіантної поведінкою; надання психологічної допомоги особистості з девіантної поведінкою, зокрема – у процесі консультування.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Кришталь Аліна Олександрівна, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін ННІ цивільного захисту, кандидат педагогічних наук, доцент
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, викладацька кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Номер телефону – 093 147 05 44
E-mail	kryshtal_alina@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Технології навчання, психологія поведінки
Професійні здібності	Організаційні та комунікативні якості; навички навчання та викладання; навички організації освітнього процесу та наукової діяльності.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Кандидат педагогічних наук, спеціальність, 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно із затвердженим розкладом. Електронний варіант розкладу розміщується на платформі АСУ «Розклад НУЦЗ України» (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/time-table/group?type=0>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру згідно з розкладом з 14.00 до 15.00 в кабінеті № 245 (або у дистанційному форматі із застосуванням ІКТ). У разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: сформувати достатній рівень знань та умінь щодо сутності девіантної поведінки, її видів, виникнення та динаміки основних форм девіантної поведінки, психологічних чинників та психологічних особливостей корекції девіантної поведінки особистості, а також сприяння розвитку відповідних умінь та навичок.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Професійна вибіркова	
Навчальний рік	2025–2026	2025–2026
Семестр	7-й	7-й
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС	4	4
кількість модулів	1	1
загальна кількість годин	120	120
Розподіл часу за навчальним планом:		
лекційні заняття	18	4
семінарські заняття	22	2
самостійна робота	80	114
Форма підсумкового контролю		
Диференційований залік		

Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: загальна психологія, педагогіка і педагогічна психологія, патологічна та клінічна психологія, соціальна та політична психологія.

Постреквізити: екстремальна та кризова психологія, психологічне консультування фахівців ризиконебезпечних професій, психологія здоров'я та психосоматика, переддипломна практика, виконання та захист кваліфікаційної роботи.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ПР 1
Надавати кваліфіковану психологічну допомогу (індивідуальну, групову) особистості у кризовому стані для активізації ресурсів життєстійкості.	ФР 23

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та професійні)	Абревіатура
Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.	СК 3
Здатність надавати домедичну допомогу постраждалим в умовах надзвичайних ситуацій та використовувати практичні методи і прийоми збереження психологічного та соматичного здоров'я.	ФК 5

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1. «ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ»

Тема 1. Науково-методологічні засади курсу «Психологія девіантної поведінки»

Поняття про девіації. Загальні уявлення про норми та відхилення. Відхилення поведінки від соціальних і моральних норм. Сутність поняття «девіантна поведінка». Поняття детермінації девіантної поведінки. Механізм індивідуальної девіантної поведінки та його елементи. Девіантна поведінка як наслідок компенсації почуття неповноцінності (А.Адлер. Е.Еріксон), незадоволення потреби в самоповазі (А.Маслоу). Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви.

Література: [1, 3-5, 7, 12. Дод.: 2-5].

Тема 2. Класифікація девіантної поведінки.

Наукові підходи до класифікації девіантної поведінки. Форми поведінкових девіацій. Форми сексуальних девіацій. Форми комунікативних девіацій.

Література: [3, 6-8, 10, 15. Дод.: 1, 6].

Тема 3. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки особистості.

Деадаптація, відсутність навичок взаємодії з соціумом як передумови формування девіантної поведінки. Вікові особливості становлення особистості підлітка і їх вплив на формування девіантної поведінки. Гендерні особливості девіантної поведінки особистості та їх чинники. Психологічні особливості формування девіантної поведінки в процесі соціалізації особистості. Вплив

батьківсько-дитячих стосунків на формування девіантної поведінки підлітків. Міжособистісна залежність як прояв девіантної поведінки особистості.

Література: [1-3, 5, 7, 10, 12. Дод.: 2, 5].

Тема 4. Адиктивна поведінка.

Поняття та форми адиктивної поведінки. Види залежностей від психоактивних речовин. Зовнішні ознаки вживання наркотиків. Чинники, що сприяють поширенню вживання психоактивних речовин. Форми і методи профілактики наркоманії серед підлітків.

Література: [3-5, 7, 11. Дод.: 1, 3, 6-8].

Тема 5. Агресивна поведінка.

Агресивна поведінка та соціально-педагогічна робота з її попередження. Ознаки агресивної поведінки. Особливості соціально-психологічної допомоги особам з агресивною поведінкою.

Література: [1, 2, 3, 6, 7, 9, 13].

Тема 6. Девіантна поведінка у соматично хворих.

Характеристика типів девіантної поведінки у соматично хворих. Ставлення до хвороби. Іпохондрична девіантна поведінка: Меланхолічна девіантна поведінка. Обсесивно-фобічна девіантна поведінка. Паранояльна поведінка. Психологічні особливості онкологічного процесу. Головні принципи гармонійної поведінки соматично хворих.

Література: [3-5, 7, 17. Дод.: 5].

Тема 7. Аутоагресивна і суїцидальна поведінка.

Аутоагресивна (суїцидальна) поведінка та соціально-педагогічна робота з її попередження. Ознаки суїцидальної поведінки та групи суїцидального ризику. Особливості соціально-психологічної допомоги особам групи суїцидального ризику на телефоні довіри. Превенція. Інтервенція, поственція суїцидальної поведінки.

Література: [1, 2, 3, 6, 7, 9, 18. Дод.: 2].

Тема 8. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки.

Методи дослідження девіантної поведінки. Карта спостереження. Вимоги до бесіди як методу психології. Опитувальники. Принципи психодіагностики девіантної поведінки. Етапи психодіагностики девіантної поведінки.

Література: [1, 2, 4, 5, 7, 11, 12, 15].

Тема 9. Профілактика девіантної поведінки.

Зміст, функції і етапи профілактики девіантної поведінки особистості. Створення передумов попередження відхилень у поведінці шляхом пропаганду здорового образу життя, формування сприятливого соціально-психологічного клімату у мікросоціальному оточенні особистості, створення можливостей для самореалізації особистості в суспільстві тощо в умовах воєнного стану. Основні напрями, види та принципи профілактики девіантної поведінки особистості.

Література: [1, 2, 5, 12, 14. Дод.: 5, 8].

Контрольна робота за модулем 1.

Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять

Назви змістових модулів і тем	Очна (денна) форма здобуття освіти				
	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		лекції	семінарські заняття	самостій на робота	поточний контроль
МОДУЛЬ 1 «Психологія віктимної поведінки»					
Тема 1. Науково-методологічні засади курсу «Психологія девіантної поведінки»	12	2	2	8	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 2. Класифікація девіантної поведінки	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 3. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки особистості.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 4. Адиктивна поведінка.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 5. Агресивна поведінка.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 6. Девіантна поведінка у соматично хворих.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 7. Аутоагресивна і суїцидальна поведінка.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 8. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Тема 9. Профілактика девіантної поведінки.	13	2	2	9	опитування, письмові завдання, індивідуальн а робота
Підсумкова модульна робота	2	-	2	-	-
Залік	2	-	2	-	-
Разом за модуль 1	120	18	22	80	

Назви змістових модулів і тем	Заочна (дистанційна) форма здобуття освіти				
	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		лекції	семінар. заняття	самостійна робота	поточний контроль
МОДУЛЬ 1 «Психологія віктимної поведінки»					
Тема 1. Науково-методологічні засади курсу «Психологія девіантної поведінки»	12	-	-	12	індивідуальна робота
Тема 2. Класифікація девіантної поведінки	14	2	-	12	індивідуальна робота
Тема 3. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки особистості.	12	-	-	12	індивідуальна робота
Тема 4. Адиктивна поведінка.	13	-	-	13	індивідуальна робота
Тема 5. Агресивна поведінка.	13	-	-	13	індивідуальна робота
Тема 6. Девіантна поведінка у соматично хворих.	13	-	-	13	індивідуальна робота
Тема 7. Аутоагресивна і суїцидальна поведінка.	13	-	-	13	індивідуальна робота
Тема 8. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки.	13			13	
Тема 9. Профілактика девіантної поведінки.	15	2		13	
Залік	2	2	-	-	-
Разом за модуль 1	120	6	-	114	-

Теми семінарських занять співпадають з назвами відповідних тем, зазначених у програмі навчальної дисципліни.

Теми лабораторних занять – не передбачено навчальним планом.

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань (самостійна робота)

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час практичних занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень та ін.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань (самостійної роботи) здобувачів викладені у методичних вказівках для самостійного вивчення дисципліни «Психологія девіантної поведінки».

1. Які ви знаєте норми оцінки поведінки особистості?
2. Поясніть, у чому проявляється девіантної поведінка особистості. Наведіть приклади.
3. Укажіть види девіантної поведінки та дайте їх стислий аналіз.

4. Поясніть, чому суїцид відносять до проявів девіантної поведінки особистості. Які ще прояви аутодеструктивної поведінки особистості ви можете назвати?
5. Якими є рівні прояву девіантної поведінки особистості
6. Обґрунтуйте, чому віктимну поведінку особистості можна трактувати як девіантну.
7. В чому полягає пізнавальна функція віктимології?
8. Які ви знаєте види та типи поведінки жертви?
9. Укажіть основні теоретичних підходів до пояснення феномена психологічної жертви.
10. Поясніть, у чому проявляється віктимність особистості. Наведіть приклади.
11. Які можна виокремити види віктимогенних ситуацій?
12. Як називається процес накопичення і реалізації зовні властивої особистості віктимності?
13. Проведіть психологічний аналіз віктимної диспозиції поведінки.
14. Розкрийте етапи розвитку віктимної поведінки.
15. Складіть таблицю «Порівняння поняття нормальна, аномальна, девіантна та віктимна поведінка особистості».
16. Здійсніть психологічний аналіз сутності поняття «девіація».
17. Підготуйте доповіді на тему «Форми прояву та етапи розвитку девіантної поведінки».
18. Наведіть приклади сприяючої та провокуючої віктимної поведінки.
19. Визначіть аспекти дослідження девіантної поведінки.
20. У чому полягає відхилення поведінки від соціальних і моральних норм.
21. Розкрийте значення поняття «девіантна поведінка» як наслідок компенсації почуття неповноцінності (А.Адлер. Е. Еріксон), незадоволення потреби в самоповазі (А. Маслоу).
22. Висвітліть теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви.
23. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Підлітковий вік, як група ризику в контексті девіантної поведінки (труднощі перехідного періоду; граничність і невизначеність становища підлітка; суперечності, зумовлені перебудовою механізмів соціального контролю)».
24. Складіть блок-схеми на тему: «Особистісні розлади, які властиві девіантній поведінці підлітків».
25. Наведіть аргументи до тези: «Прояви девіантної поведінки особистості мають також гендерні особливості».
26. Охарактеризуйте психологічні особливості формування девіантної поведінки в процесі соціалізації особистості.
27. Обговоріть (у парі, у групі) типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків (шизоїдний тип організації особистості, параноїдний тип особистості, нарцистичний тип організації

- особистості, депресивний тип, маніакальний/гіпоманіакальний (циклотимний) тип організації, obsесивно-компульсивний тип організації особистості, істеричний тип особистості).
28. Підготуйте доповідь на тему: «Емоційні, когнітивні і поведінкові особливості девіантної поведінки особистості крізь призму захисних механізмів».
  29. Підготуйте доповідь на тему: «Міжособистісна залежність як прояв девіантної поведінки особистості».
  30. Назвіть основні теоретичні підходи до пояснення чинників девіантної поведінки.
  31. Укажіть соціокультурні чинники девіантної поведінки особистості.
  32. Які соціально-психологічні чинники зумовлюють девіантної поведінку особистості?
  33. Проаналізуйте існування феноменів популярно-неадекватного батьківського відношення, сприяючих формуванню віктимної поведінки дитини.
  34. Розкрийте вікові особливості психічного стану та поведінку дітей, які дозволяють припустити здійснення насильства щодо них.
  35. Проаналізуйте особливості дітей, які найчастіше стають жертвами шкільного насильства.
  36. Розкрийте психологічні особливості жертв зґвалтувань.
  37. Укажіть основні психологічні підструктури девіантної поведінки.
  38. Проаналізуйте індивідуально-психологічні особливості жінок-жертв сімейного насильства.
  39. Які існують захисні механізми психіки? Охарактеризуйте їх.
  40. Підготуйте коротке повідомлення на тему: «Групи факторів, що зумовлюють девіантної поведінку особистості»
  41. Підготуйте доповідь на тему: «Чинники, які детермінують девіантної поведінку особистості».
  42. Назвіть і охарактеризуйте методи діагностики девіантної поведінки.
  43. Назвіть і охарактеризуйте методи психологічної діагностики змісту і проявів девіантної поведінки особистості.
  44. Охарактеризуйте спостереження, як метод вивчення особливостей девіантної поведінки.
  45. Підготуватися до дискусії «Психологічна допомога особистості, схильній до девіантної поведінки, як комплекс соціально-психологічних заходів, що спрямовані на виявлення і виправлення умов, які сприяють проявам даної поведінки».

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни здійснюється у таких формах: навчальні заняття за видами, виконання індивідуальних завдань, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

У навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда); наочні методи навчання (презентації, ілюстрація, демонстрація, спостереження);
- методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний.
- методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий; дослідницький;
- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів; інтерактивні методи;
- науково-дослідні завдання;
- самостійна робота.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: диференційований залік, стандартизовані тести, наскрізні та командні проекти, аналітичні звіти, реферати, есе, презентація власних досліджень (тези доповідей), індивідуальні та групові завдання.

Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, вирішення ситуаційних завдань, виконання проектного завдання, підготовка тез доповіді тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі модульної контрольної роботи та диференційованого заліку.

Розподіл балів, які отримують здобувачі, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є:

- *диференційований залік*

Очна форма навчання

Розподіл балів											
Модуль 1											
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6	T.7	T.8	T.9	Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Сума балів за дисципліну
до 7	до 7	до 7	до 7	до 7	до 7	до 7	до 7	до 7	до 20	до 30	100

Заочна (дистанційна) форма навчання

Розподіл балів					
Модуль 1					
T.1 – T.3	T.4 – T.9	Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Підсумковий контроль (Диференційований залік)	Сума балів за дисципліну
до 3	до 7	до 10	до 60	до 40	100

* за виконання творчих робіт з навчальної дисципліни (участь в олімпіадах, підготовка наукових статей, участь у конкурсах робіт, виконання завдань із удосконалення дидактичних матеріалів із дисципліни тощо) здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів до 20.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів:

- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру (включно із самостійною та індивідуальною роботою);
- підсумкового контролю успішності.

Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти (зокрема самостійно опрацьованого матеріалу та виконання індивідуальних завдань) під час роботи на заняттях та набутих навичок під час виконання практичних завдань.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському (практичному) занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 3 балів):

3 бали – завдання виконане в повному обсязі, відповідь правильна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни, є посилання на додатково опрацьовані джерела.

2 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у відповіді допущені значні помилки.

1 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів, допущені значні помилки.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Оцінювання **індивідуальних завдань** (самостійна робота) здійснюється на семінарських заняттях і передбачає від 0,5 до 10 балів.

Критерії оцінювання залежать від форми виконання завдання. Наприклад (оцінювання есе, дайджесту, реферату):

1 бал – отримують здобувачі, які можуть виокремити з різних джерел основні положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них та зробити ґрунтовні узагальнюючі висновки.

0,5 балів – отримують здобувачі, які частково виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків.

0 балів – отримують здобувачі, які не виконали завдання або у роботі яких виявлено факти академічної недоброчесності.

Оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність відповіді, самостійність мислення, впевненість в вірності своїх суджень, вміння відстоювати власну позицію, аргументувати, виділяти головне, вміння робити висновки, розкривати перспективу розвитку ідеї або проблеми, креативність мислення; допустимий відсоток запозичень, уміння публічно чи письмово представити досліджуваний матеріал.

Модульний контроль є частиною поточного контролю і здійснюється шляхом проведення аудиторної письмової роботи під час останнього семінарського заняття в межах окремого залікового модуля.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з двадцяти тестових завдань та одного ситуаційного завдання. Відповіді на поставленні завдання здобувачів повинні відображати вільне володіння обсягом навчального матеріалу, передбаченого програмою.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольної роботи за модулем (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів):

сума балів за правильне виконання тестового завдання складає 10 балів. «Вага» одного правильно вирішеного тестового запитання складає 1 бал:

1 бал – правильна відповідь;

0 балів – неправильна або відсутня відповідь.

Сума балів за виконання ситуаційного завдання складає 10 балів. При його оцінюванні береться до уваги вміння застосовувати знання на практиці (у вигляді наведення власних прикладів), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

10 балів – питання розкрито в повному обсязі, відповідь правильна, наведено переконливу аргументацію, використовуються професійні терміни, наявний творчий підхід.

9-7 балів – питання розкрито правильно, але обґрунтування відповіді недостатнє, використана професійна термінологія.

6-4 балів – питання розкрито частково, допущені значні помилки при аргументації, термінологія використана з помилками.

3-1 бал – питання розкрито на рівні окремих фрагментів, аргументація відсутня.

0 балів – питання не розкрито.

Оцінювання самостійної роботи. Результати самостійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, навчальних практик/практичних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання завдань індивідуальної роботи дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 10 балів, і залежать від форми виконання індивідуального завдання, наприклад:

Реферат, доповідь: 1 бал – у роботі здобувачі правильно виокремили основні положення з різних джерел, логічно та структурно об'єднали їх, коротко проаналізували та зробили ґрунтовні узагальнюючі висновки. Дотримано усі вимоги щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що включає вітчизняні та іноземні літературні джерела;

0,5 балів – у роботі здобувачі фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерела, не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Не дотримано вимог щодо структурної побудови роботи. Список використаної літератури оформлений не вірно або відсутній;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

3 бали – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Есе: 2 бали – здобувач створює оригінальний за думкою та оформленням письмовий твір відповідно до навчальної ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних психологічних проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність

викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів;

1 бал – побудований текст характеризується фрагментарністю; сформульована теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладів немає або вони не є доречними;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі, проводиться у формі диференційованого заліку.

Для денної форми навчання підсумковий контроль здійснюється за результатами аудиторної, самостійної (зокрема й індивідуальної роботи).

Для заочної форми навчання підсумковий контроль за результатами аудиторної, самостійної (зокрема й індивідуальної роботи) – виконання контрольної роботи та підсумкового оцінювання. Кожен варіант підсумкового контролю складається з двох теоретичних питань та практичного завдання. Відповіді на поставленні завдання здобувачів повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання проблемних завдань тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів на підсумковому контролі (оцінюється від 0 до 40 балів):

40 балів – здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив зміст поставлених завдань;

39-30 бали – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрито зміст поставлених завдань. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

29-19 балів – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

18-1 балів – здобувач частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – здобувач не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту поставлених завдань.

У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України.

Перелік теоретичних питань для підготовки до заліку

1. Поняття про девіантну поведінку. Прояви девіантної поведінки особистості.
2. Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви.
3. Психологічний аналіз сутності понять: «девіація», «девіантна поведінка», «віктимна ситуація», «віктимна поведінка».
4. Форми прояву та етапи розвитку девіантної поведінки.
5. Прояви девіантної поведінки особистості у сфері найбільш значущих соціальних відносин.
6. Особливості природи та генези девіацій в підлітковому віці.
7. Поняття детермінації девіантної поведінки.
8. Механізм індивідуальної девіантної поведінки та його елементи.
9. Рівні (класифікація) детермінант віктимної поведінки.
10. Шкільна дезадаптація, відсутність навичок взаємодії з соціумом як передумови віктимної поведінки молодшого школяра.
11. Вікові особливості становлення особистості підлітка і їх вплив на формування девіантної поведінки.
12. Гендерні особливості девіантної поведінки особистості та їх чинники.
13. Психологічні особливості формування девіантної поведінки в процесі соціалізації особистості.
14. Вплив батьківсько-дитячих стосунків на формування девіантної поведінки підлітків.
15. Емоційні, когнітивні і поведінкові особливості віктимної поведінки особистості.
16. Міжособистісна залежність як прояв віктимної поведінки особистості.
17. Гендерні стереотипи і їх вплив на прояви девіантної поведінки особистості.
18. Визначте можливі фактори, які сприяли проявам віктимної поведінки в даній ситуації.
19. Що сприяє формуванню віктимної поведінки особистості в процесі її соціалізації?
20. Яким чином виявляються вікові особливості прояву девіантної поведінки особистості?
21. Які вам відомі хибні аперцептивні схеми, що підтримують неадаптивні та неефективні моделі поведінки дитини?
22. Проаналізуйте несприятливі умови сімейного виховання як фактора девіантної поведінки особистості.
23. Розкрийте типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків.
24. Проаналізуйте особливості девіантної поведінки підлітків.
25. Розкрийте емоційні, когнітивні і поведінкові особливості девіантної поведінки особистості.

26. Дайте аналіз міжособистісної залежності, як прояву девіантної поведінки особистості.
27. Проведіть психологічний аналіз невротичної і зрілої любові.
28. Укажіть основні симптоми подружньої залежності.
29. Які вам відомі критерії співзалежності подружніх відносин?
30. Групи факторів, що зумовлюють віктимність у поведінці особистості.
31. Соціальні фактори як несприятливі соціальні, економічні, політичні, правові умови існування суспільства.
32. Соціальні чинники девіантної поведінки.
33. Соціально-психологічні чинники віктимної поведінки.
34. Чинники виникнення девіантної поведінки особистості.
35. Індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки особистості.
36. Мета і стадії психологічної діагностики девіантної поведінки особистості.
37. Принципи психологічної діагностики віктимної поведінки: системний підхід, індивідуальний підхід, принцип педагогічного оптимізму, прогностичність.
38. Принципи психологічної діагностики віктимної поведінки дітей.
39. Захисні механізми психіки.
40. Характеристика жертви злочину.
41. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони воєнного конфлікту.
42. Стадії діагностики: попередня стадія (виявлення зовнішніх особливостей девіантної поведінки, попереднє формулювання гіпотези щодо можливих причин девіантної поведінки), стадія уточнення (аналіз соціально-психологічних, педагогічних та індивідуально-психологічних чинників віктимної поведінки), заключна стадія (вивчення індивідуально-психологічних якостей особистості, її фізичного і психічного здоров'я з метою уточнення причин віктимної поведінки й прогнозування тенденцій особистісного розвитку).
43. Методи психологічної діагностики девіантної поведінки. Особливості спостереження, тестування, опитування.
44. Зміст, функції і етапи профілактики і корекції девіантної поведінки особистості.
45. Основні підходи до надання психологічної допомоги особистості з девіантної поведінкою.
46. Особливості профілактики девіантної поведінки особистості дитини.
47. Форми і методи профілактики і корекції девіантної поведінки особистості.
48. Рекомендації щодо психологічної допомоги (самодопомоги) особам, які стали жертвою злочину.
49. Проблема соціально-психологічної реабілітації особистості з девіантної поведінкою.

50. Прийоми і засоби самовдосконалення особистості в умовах воєнного стану.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до семінарських занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.

2. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі вищої освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються). Неприпустимість використання мобільного телефону, планшета чи інших мобільних пристроїв під час занять без дозволу науково-педагогічного працівника.

3. Несвоєчасне виконання поставленого індивідуального завдання, терміни захисту індивідуального завдання, терміни ліквідації заборгованості щодо індивідуального завдання та відсоток зниження оцінки.

4. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про кількість отриманих балів з навчальної дисципліни у викладача та вести власний облік цих балів.

5. При виконанні індивідуальної (самостійної) роботи здобувач зобов'язаний дотримуватись політики академічної доброчесності та вимог антикорупційного законодавства. У разі виявлення фактів порушення політики здобувач несе відповідальність згідно з Кодексом академічної доброчесної НУЦЗ України.

Рекомендовані джерела інформації

Література

1. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565 (зі змінами).

2. Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія» підготовки здобувача на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. 54 с.

3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу (психолог у концтаборі). Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 368 с.

4. Фромм Е. Втеча від свободи; переклад з англ. М. Яковлеваа. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2019. 288 с.

5. Савельєва Н. М. Соціальна профілактика девіантної поведінки: курс лекцій. Навчальний посібник. Полтава : ПНПУ, 2016. 110 с.

6. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

7. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник / за заг.ред. М. Ковалю. Львів, 2023. 307 с.

8. Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. Віктимологія: навчальний посібник. Київ: видавництво «Право», 2017. 308 с.

9. Калязіна Т.В. Психологічні умови попередження проявів віктимності в інтелектуально обдарованих підлітків: 19.00.07 – дис. ... к.психол.н. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019.

10. Кердивар В.В., Христенко В.Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.

11. Кришталь А.О. Психологія віктимної поведінки: курс лекцій. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2023. 122 с.

12. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: підручник. Київ: видавництво «Либідь», 2019. 520 с.

13. Примуш В.М. Загальна соціологія: навч. посібник. Київ: Професіонал, 2004. 590 с.

14. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5. 35 с.

15. Сапольські Р. Біологія поведінки. Причини доброго і поганого в нас. Львів: видавництво «Наш формат», 2022. 672 с.

16. Фомич М.В. Психологія діяльності в особливих умовах: навч.посіб. Черкаси: видавець Третяков О.М., 2021. 120 с.

17. Франкл, В.Е. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Київ: КСД, 2022, 160 с.

18. Чайковська О. Психологія конфліктності молодших підлітків, схильних до девіантної поведінки: монографія. Київ: КНТ, 2019. 166 с.

19. Грищенко С.В. Самовдосконалення особистості: монографія. Чернігів, 2019. 188 с.

Додаткова література:

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки. Київ, 2006. 92 с.

2. Вакуліч Т.М. Психологія віктимної поведінки. Київ: Наук. світ, 2009. 152 с.

3. Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України): аналітичний огляд. Київ: ДНДІ МВС України, 2018. 26 с.

4. Говорун Т.В. Гендерна психологія. Київ: Либідь, 2003.

5. Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 416 с.

6. Джужа О.М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. Київ: Атіка, 2009. 240 с.

7. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник. Київ: Київський у-нт, 2002. 308 с.

8. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми : тренінговий курс / за заг. ред. О.В. Безпалько, Т.В. Журавель. Київ: ТОВ «К.І.С.», 2010. 167 с.

Розробник:
доцент кафедри соціальних
і гуманітарних дисциплін
ННІ цивільного захисту
к.пед.н., доцент

Аліна КРИШТАЛЬ